

ירושלים - בית מריבה

מאת אברהם בלאט

שבילי הספרות המסורתית - קדרות מהלפת פתח. יסודותיה רופפים, חזונה גמוד וכל כולה קופאת עדיין על שמריה. בארץ הסובלת מעודף ליטראריות ועשיית ספרים חילוניים, קיימת בצורת כרונית זוקא בספור הדתי. מכאן שהופעת ספר חדש הוא בבחינת בשורה אשר רבה בה הצפייה.

נחום אריאלי הוא אחד הסופרים המעטים המועטים אשר נותנים ידם ליצירה דתית בספרות ועל אחד ה"ספרים", "שישה היכלות" זכה בפרס אשר ברש, והנה הופיע עכשיו ספרו "המקלט" אשר בו רוצה להתמודד עם שלוש תפיסות בחיינו ביחס לדת ומדינה על רקע של מלחמת הקוממיות בירושלים הנצורה. שלוש תפיסות אשר צריכות היו למצא את בטויין בשמעון ברגר (שומר החומות) מלאכי (לשון המאזנים) וארצי (הציוני) (שלושת האנשים אשר המקרה זימן אותם בשעת הפגזה במקלט משותף ומקרי).

נקדים ונאמר: - שלא המקום ולא הקתאי ובוודאי לא החוק הסוציולוגי תואמים את המסיבות האידיאליות לבניית דמויות או לשרטוט קויו האופי של השקפות חברתיות. המקלט, ההפגזות, והשלושה שמשו נתונים אובייקטיביים. לצמצום זווית הראייה של המחבר אשר במקום ל"הובילנו למרחב החיים הנרקמים ו"הולכים, צמצם את תאורו לקורות מריבה אחת. במקום לאתר את מוקד הבעיות של הסיבה הוא הצביע על התוצאה

* "המקלט" זהו ספרו של ווכח. האני המספר - הוא מלאכי אשר מתאר את המקלט המקומר שמורונים פזורים בו ועליהם שרוכים יריבי ה"מקלט" מאת נחום אריאלי, בהוצאת אות פו בע"מ.

וויכוח - דוד ארצי ושמעון ברגר ועדים להם יחיא התימני המיסטיקון עם מסעודה אשתו אשר הביאו אתם חיש אשר בעליו מייחס לו תכונות כמעט פילוסופיות ושטניות. תחילה סברנו שתיש זה יהפך ב"משך התהוות הסיפור לכדי "בלק" עגנוני, אבל אריאלי הוא יותר מדי ראציונלי כדי להכנס למשחק גרוי טסקי וכך נותר התיש לאביו קשוטי בלבד ה"מרחח בכל ומחווה דיעה יגיעו זקן ובהמהם כל שהו: הישיבה באפס מעשה במקלט גר"ת למתח שאותו יש להפיג כדי יסח את הדעת מהפחד המאיים. רקע זה נולד וויכוח הסרק של מעון ברגר הקנאי ודוד ארצי ה"זיקר.

ברגר אשר נולד וחי בירושלים. בשכונה מוקפת שערים וחרצות הוא קנאי קיצוני הקוראים לעצמם וומרי החומות - נטורי קרתא. הוא גר עם ביתו, בניו, סמוך לעיר העתיקה ב"בית צר ללא עצי נוי סביב. ברגר רוצה בירושלים קדושה, "שציפורי" הטומאה ינטלו ממנה, הצפורנים ה"נגעצות בחומת הדת" ירושלים אינה עברית אם אינה קדושה. מכאן הת"פ רוצה את דוד ארצי הפוקר, ו" עוד רעיון הגה שמעון ברגר, כי אם לא נבקש לחוק את הקץ יניחוננו הערבים לחיות.

"אכן, דרנו עם הערבים, אמר בקול פסקני, אין לנו ולא כלום עם הערבים זרים הם, נכרים לכל דבר, שום דבר מן המשותף, על כן אפשר לה" התפשר עמם. ואילו אלו אחינו הם, פשוטו כמשמעו, בשר מבשרנו. אב אחד לכולנו. עם אחים אין פשרה או שאנו עמם, או שהם עמדי. אם איני עמם והם אינם עמדי, הריני כנגדם והם כנגדי... זוהי כל התורה כולה על רגל אחת". (עמ' 103) זוהי איפוא הטיראדה החוצבת לה"בות של ברגר המצטנף על מזרוננו המהרהר בארצו שבגללו גרשו את הבריתים מן הארץ והוא נתחייב עכשיו לבלות את ימיו במקלט תחת קורת גג אחת עם הפוקר.

אחר הוא ארצי, לחיי מגולחות, תנועות גפנו מזוירות ותקיפותו אינה פחותה משל ברגר, "שעה שאתה ב"ית את ימיך בהבלים שעבר עליהם הכלח ארבנו בדרכים אפילות לבריטי עד שגרשנוהו... את גפשונו, מטרנו למענך כדי שתוכל להכין עצמך ל"תפלתך... להיכן היו באים היהודים לאחר ההרגה באירופה כל אותם שרידי חרב... שמא לתפלותיך היית פותח להם שער? עמ' 20.

ארצי מופיע כגבור מהגרה ובלשון נמלצת אשר אין מעצור לה. והשלי"שי - מלאכי מוסיף, - "איני יורד לסוף דעתך רבי שמעון, הרי הארץ הזאת היא היא הארץ הקדושה. ל"מענה אתה מתפלל, ומה אתה מתפלל. לא שיוטר ממנה עול זרימ? והנה עכשו זכית לכך. דוקא אתה. אבותיך לא זכו. אתה זכית - חופש, בלא פחד זרים עליך לא ערבי, ולא אני" גל... כיצד איפוא אתה בועט ברוב טובה ומכנה את המדינה, מדינה של גיהנום. אתמהה" (עמ' 22) לשמע הטיעון המפשר אמר לו ברגר ל"מלאכי: "יודע אתה מה בינך לבין זה, הוא רשע, ואילו עתה שוטה" - זוהי איפוא המחלוקת ההכרותית אשר סביבה מתנהלים החיים התת"קרקעיים של דרי המקלט הירושלמי. תאור המתח הווכחני היבש גפסק על ידי חייל פצוע אפרים שנקלע ונחבש במקלט. ברגר קורע את טל"תו כדי לחבוש את פצעיו. ואז ה"רוחות במקלט נרגעים. לעומת זה יש אתנחתות שונות ב"ספור שהרגיעה הופכת לתמונה פלאסטית יפה כגון התפלה המשותפת כשנרות מבליחים בליל שבת חמי"מות מתפשטת באיברים. המקלט ה"אפור אשר משמש בית מריבה והפך לשעה קלה ויחידה לשבת אחים נעי"מה. השבת כאילו פורשת כנפיה על פני המתפללים והעומדים מן הצד ומעניקה להם הרגשת שלווה של אוכל בניחותא, שיחה על גאולה ונס, עד שגולשת לשירה פרועה ש"שוב משבשת את האווירה.

היציאא הראשונה מן המקלט היא בעת ההפוגה. עיקר הוריקור מופנה שוב אל שמעון ברגר המת"הלך כאבל וכארי פצוע ברחובות ירו"שלים ומבקש את הדרך לחבורתו. לשכונתו אשר הוא מוצאם פגועים והרוסים. הבית זכית הועד הוא הרם הנפש של שמעון ברגר, ביתו מת"פור - תרתי משמע. גם רפאל בנו מתחבר כבר עם הפוקרים ומסייע לעבודת ביצורים ברהובות. ברגר מכנהו, "פושע" ואילו הבן אשר נכנע לתחילה לועג בפנימיותו לאביו ו"מוצא שוב ושוב את דרכו אל עמדות החיילים העומדים על גפשמ להגן על ירושלים המופגזת. ואילו שמעון ברגר חרד קודם כל לגורלה של ה"עיר העתיקה. לעומת פעלתנותו של דוד ארצי אשר פנה למטה הצבא לסייע בפעולות ומלאכי אשר הלך למוסררה ומצא עצמו חובש פצועים וקובר מתים. נשאר שמעון ברגר בודד ועזוב גם לאחר צרופי אחדים מבני חבורתו למקלט המשותף. השנאה לא פסקה מלב כולם גם לאחר ההפוגה כשכולם שבו אל ה"מקלט שנתאכלס יותר - פרצו מרי"בות ותגרות ידים על רקע של חילול שבת, פריצות והתדיינות חסרת טעם. בחוף רעמו מרגמות. סופת פגזים השתוללה ובמקלט המוגן הגיע הריב עד להתכחשות, עד זוב דם. דם, נספג באדמה, צעקות אימה חתכו את המקלט היסטריה אחזה בנו ופרצנו לעבר הדלת. לחוף... ההר"עשה נתגברה והלכנו לחפש מקלט אחר". (עמ' 151).

"המקלט" זהו ספור ריאליסטי אשר נשאר בשטח רדוד ולא נובע בשרשי הפרובלמטיקה של חיי יהו"דים במדינת ישראל. נחום אריאלי אשר נחון בלשון מתארת לא ששטש יסדות פובליציסטיים בעיצוב ספ"רות משכנע. הוא נקט בסיסמאות זהו יותר ויכוח מאשר סיפור, מה עוד שאינו מבטא את החתך הסו"צילוגי של דעות והשקפות בחברה הישראלית כולה. לא דמויות מופ"נמות לפיננו כי אם קולות שאינם יורדים אל השתי. אלא מהדהדים ב"חלל הריק של המקלט. עיצוב דמותו של שמעון ברגר כשומר החומות נראית לנו מופ"ת בצבעים אקסטרבנטיים. היא פ"עוותת ומטילה צל כבד מדי על שכבת יהודים דתיים אשר למרות כל זכותם הם מבטאים דעו". רחוקים אנו כיום מוהיכות על מרכו רוח היהדות של יבנה וחכמיה ועל המרד ברומי אולם סופר דתי צריך וודאי לנקוט בלשון זוהירה יותר ובצבעים מינוריים יותר כדי לא לג"רום לגמיכות קומתו של ציבור יהודי ולפחות בפרופורציה מסוימת לעומת המחנה מעבר המתרס. "המקלט" ספור הפרד בירושלים בית מריבה מעוצב בידי סופר צעיר מוכשר בעל תרבות של בטוי.

משופעים אנו בהוצאות כתבי"ד עתיקים, בההדרות מדפוסים ישנים. עם זאת יש ב"מנהדרי גדולה" משום חדש וראשוניות במייחידים ומאפיי"נים אותו משאר ספרים. רבים חדר שי הספר - שהוגה, סודר ונערך בידי הרב יעקב הלוי ליפשיץ. נע"מד על החשובים שבהם. יגיע בתוספת בקיאות והבנה יצרו צורת"מבנה חצונית מקורית בהוצאת כת"י. בחינת "יש מאין" שיתחור ספר שלם מתוך מובאות וקטעי דב"רים המפוררים במקומות רבים (למע"לה מ"40 מקומות). כל שורה שצויינה באחד המספרים ושוייכה לריב"א"ה השוואתה למקורות אחרים לראות אם אין הייחוס לריב"א מוטעה. כן הוס"פו קטעים שגלסחו מהריב"א ויוחסו למחברים אחרים שלא כדין. לאחר שבוררו הדברים למעלה מכל ספק בא תור הנפוי המקלשונים שעלו במשך הזמן בגלל גלגולים שונים של הכתבים. פירושו של ר"י ליפשיץ מדויק, רצוף ובהיר, הוא משקף דעת המחבר"רים וקדמונים, בשלבו אגב זה הדעת הראשונים, האחרונים ואחרוני אח"רונים שדנים אף הם בעניין. העורך אינו מגיה, משמיט או מוסיף דבר בודאות כל עוד אינו מוצא לעצמו אסמכתא בכתבי"ד אחר או בספר אחר המעתיקו משום כך מתייחס הוא גם לשוני קודמים בהגהות הדברים בספקנות. חכמת ההגהה בולסת גם במציאת החסר היתר בהקבלת מובאו שוות במקור"מות נפרדים. היירידה לשרשי הדב"רים משולבת בבקיאיות רבה. יש לברך על היסערת ספר זה הממלא, "חלל" הריק במסכת סנהד"רין מהראשונים עליהם אנו מסתמ"כים להלכה (רמב"ן, רשב"א, ריסב"א